

Motion till riksdagen 2013/14:C396

av **Christer Adelsbo m.fl. (S)**

Friköp av historiska arrenden

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en laglig rätt till friköp av historiska arrenden.

Motivering

Denna motion handlar om historiska arrenden eller snarare möjligheten till en laglig rätt för friköp av historiska arrenden. Inget annat land i Norden har tillåtit fortsatt ofrihet för befolkningen under feodalsrättsligt grundad överhet sedan demokrati införts.

Detta är inte minst en stor fråga i Skåne och det kan påpekas att vårt grannland Danmark redan på 1700-talet införde regler som förbjöd adeln att lägga underlydande bönders jord till sig. Man införde en laglig rätt till friköp av historiska arrenden 1919!

Och ingen kan säga annat än att Danmark blivit ett framgångsrikt jordbruksland med enskilt ägande för landsbygdsbefolkningen.

Varför har då inget hänt i Sverige?

Frågan har stötts och blötts i Sveriges riksdag under lång tid, men tyvärr har väldigt lite hänt. Men den 30 november 1989 togs ett beslut med stor majoritet i riksdagen att avskaffa denna kvarleva. Ett beslut som också väckte förhoppningar hos den yngre generationen arrendatorer. 1990 års arrendekommitté (SOU 1991:85) följde upp 1989 års riksdagsbeslut genom att enhälligt förordade en friköpslag som skulle omfatta bönder under adeln, kyrkan, Domänenverket samt universiteten.

Fel! Okänt namn på

Så det känns helt ofattbart att vi nu 23 år senare kan konstatera att trots riksdagsbeslut och klara förord för friköpsrätt från arrendekommittén har någon sådan fortfarande inte införts?!

Hur kunde det bli så här?

Vi kan konstatera att storbönder och adeln inte minst genom sin intresseförening - Jordägareförbundet – har lyckats med sitt lobbyarbete. Det är tyvärr också så att det är väldigt få som är insatta i frågan, det gäller inte minst politiker. Är man inte insatt så är det inte så lätt att agera i frågan. Sedan har vi också den senaste statliga utredningen om historiska arrenden som kom 2003. Utredningen kom bl.a. fram till att det fanns spår av obalans, ojämn erfarenhet av tvister, ekonomisk ojämlikhet i frågan om att driva mål vidare till högre rättsinstanser. Trots detta så kom man till slutsatsen att det fåtal och alltjämt minskande antal individer som en friköpslag för historiska arrenden skulle beröra kan man inte se att det finns ett allmänt intresse att en lag om friköp av historiska arrenden införts? Utredningens slutsats är mycket svår att förstå. Man hänvisar i princip till att de som drabbas är så få så att vi inte behöver göra något?! Skulle vi föra samma resonemang så fort som det handlar om minoritetsgrupper så undrar man vad vi skulle få för samhälle.

Vad är ett historiskt arrende?

Det är minst 100 år gamla arrenden som gått i generationer. Det handlar om mark som adel och storgodsägare aldrig själva har brukat. Arrendatorerna har själva fått svara för investeringar, för hela riskkapitalet, och därmed har de fått bära den totala företagsekonomiska risken för växtodling och djurhållning. Den bygger på en beskattningsrätt från 1600–1700-talet. Det hela började med att staten för att förbättra sin svaga statskassa började sälja beskattningsrätter till adeln. Skatten och hyran som bönderna betalt till staten tillföll nu adeln. Men adeln såg sig samtidigt som ägare av jorden även om affären formellt sett hade gällt rätten att driva in skatt och hyra.

Att adeln hade en beskattningsrätt och inte en äganderätt till hundratusentals urgamla bondehem borde vara uppenbart. Men tyvärr så blockerar reglerna från 1700-talet ännu rätten till enskilt ägande för befolkningen i hela bygderna. Bönder som skulle vilja köpa loss gårdar de brukat i hundratals år förvägras detta med hänvisning till fideikommisslagar. Dessa evighetskontrakt kallas för historiska arrenden. Staten, regeringen och riksdagen blundar tyvärr för detta och har nöjt sig med att göra vissa förbättringar men inte vågat åtgärda grundproblemet.

Demokratiaspekten

I dag är Sverige ett av världens mest utvecklade länder när det gäller demokrati, jämställdhet, offentlig insyn och andra saker som vi förknippar med ett modernt samhälle. Men man måste fråga sig, är vi ett så modernt och demokratiskt land som vi tror när regler från 1700-talet ännu blockerar rätten till enskilt ägande för befolkningar i hela bygder. Det finns fortfarande kvar rester av det gamla feodalsamhället, rester som är direkt odemokratiska men som på något envist sätt ändå lyckats överleva ända fram till 2000-talet. Det är lika häpnadsväckande som oförståeligt. Det handlar om rätten – eller snarare avsaknaden av rätten – för jordbruksarrendatorn att friköpa de gårdar som man i generationer bebyggt, bebott och brukat under adligt förmyndarskap.

Europarådskonventionen

Ett argument som ofta kommer fram i debatten om friköp av historiska arrenden är att Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna skulle vara ett hinder.

Jordägareförbundet brukar hävda att friköp skulle vara ett ingrepp i äganderätten som inte får göras annat än i det allmännas intresse. Detta stämmer inte, det är snarare tvärtom. Europeiska domstolen konstaterar i en dom följande: ”De nationella organen är principiellt bättre skickade än domstolarna att avgöra vad som skall anses vara i det allmännas intresse.” Det är alltså upp till riksdagen att pröva om det är ett angeläget allmänt intresse att lösa frågan som har diskuterats och påtalats i över 300 år!

Frivilliga överenskommelser

Det finns de som menar att historiska arrenden har minskat kraftigt och att en del av minskningen beror på att arrendatorerna har fått friköpa sina arrendeställen. Det har gjorts vissa frivilliga överenskommelser där arrendatorn getts rätten, av stat och kyrka, att köpa loss det land som man brukat i århundraden. Men kartläggningen visar att förhållandena är tvärtom för adel och storgodsägarna, de medger i princip inga friköp. Eller som Carl af Petersson uttalade sig i Björn af Kleens bok *Jorden de ärvde*: ”Vår grundprincip är att vi aldrig säljer mark.” Vi måste inse att adeln och storbönderna har en grundprincip: Man säljer aldrig mark och man avvecklar arrendatorer i en allt snabbare takt. Det vi kan se nu är att jordägare på flera håll chockhöjt arrendeavgiften, många jordägare försöker komma åt kontrollen av de stödrätter som tillhör brukarna, banker har börjat kräva högre säkerhet för krediter eftersom de inte äger sin egen fastighet.

Fel! Okänt namn

Det råder obalans

Att det råder obalans mellan adeln, storgodsägarna och arrendatorerna är det ingen tvekan om. Ett fall från nordöstra Skåne är ganska slående. Det handlar om en gård som familjen i generationer arrenderat i nästan 200 år. De senaste 35 åren har greven inte satsat en enda krona medan arrendatorerna har satsat miljonbelopp på bl.a. en ny hölada, siltorn, maskinhall, värmesystem, totalrenoverat bostadshuset och röjt 60 000 kubikmeter sten så att åkrarna kan brukas. När arrendatorn lyfte frågan om friköp sa greven nej, men däremot så ville han höja arrendet med 42 % (investeringarna hade ju ökat värdet på marken) och tog 33 % av EU-bidraget för biologiskt mångfald.

Arrendefamiljen har inte ens rätt att släppa lös sin hund på den mark som man brukat i nästan 200 år men greven säljer jakt på buruppfödda raphöns på deras mark?!

Hög tid att vi agerar i denna fråga

Denna aggressiva attityd som vi kan se hos adeln och storgodsägarna är djupt oroande.

Man har klart deklarerat att deras grundprincip är att inte självmant bevilja några friköp.

Utan vad vi mer och mer ser är att man inte ens godkänner släktövertagande längre.

Vi måste vakna och börja reagera på det som håller på att ske. Det börjar bli hög tid att införa den historiska reformen, om det skall finnas några kvar att rädda till enskilt ägande. I självägande bygder ökar befolkningen, medan det i bygder under fideikommiss och andra storgods råder avfolkning, förfall, aveldning av boplatser, skogsplantering, blockering av vägar och stagnation. Det är rena kulturmordet på sina håll som fått försiggå successivt, en gård i taget och i det tysta. Vi måste våga erkänna att vi har kvar ett gammalt ståndsbetingat ägarmandat över hela bygder som blockerar och fortsätter att blockera rätten till enskilt ägande för jordbruksbefolkningen.

Att avskaffa de sista resterna av ett feodalt system borde vara en självklarhet. Det är dags att vi anpassar verkligheten till den bild vi gärna målar upp av det moderna Sverige. Men då krävs det att vi i Sverige inför det som man i Danmark gjorde redan 1919, dvs. införa en laglig rätt till friköp av historiska arrenden.

Stockholm den 27 september 2013

Christer Adelsbo (S)

Annelie Karlsson (S)

Peter Jeppsson (S)

Kerstin Engle (S)